

Luovuus syntyy kitkasta

■ PEKKA WAHLSTEDT

Alf Rehn: *Vaaralliset ideat*.
Talentum 2010.

Nykyään yksi yritys pystyy tuottamaan päivässä enemmän ja erilaisempia tuotteita kuin tuhat yritystä pystyi muinoin vuodessa. Luovuus ja innovatiivisuus ovatkin taikasanoja, joita toistellaan mitä erilaisimmissa yhteyksissä mainoksista konferensseihin ja tieteellisiin tutkimuksiin. Luovuutta käsitteleviä kirjoja on ehtinyt jo tällä vuosituhannella ilmestyä pienen kirjaston verran.

Mutta eikö kaikki, mitä luovuudesta voidaan ylipäänsä sanoa, ole sanottu jo moneen kertaan? Eikö luovuus ole kuihtunut ajat sitten kliseeksi ja näin kääntynyt itseään vastaan? Luuleeko Åbo Akademin professori Alf Rehn tosissaan saavansa tästä vastakohtakseen ja irvikuvakseen kääntyneestä aiheesta irti uutta vielä yhden teoksen verran?

Rehn on tietoinen tästä kaikesta, *Vaaralliset ideat* edustaakin eräänlaista antiluovuutta verrattuna tavanomaisiin luovuuskirjoihin. Yleensä luovuus esitetään viihdyttävänä ja mukavana asiana, jonka voi helposti omaksua menemällä luovuuskonsultin luennoille tai lukemalla pari luovuuskirjaa. Rehn sitä vastoin korostaa, että luovuus on äärimmäisen vaikea ja vaarallinen asia, joka syntyy pikemminkin ristiriidoista, kitkasta ja kapinasta kuin miellyttävästä ja tasapainoisesta mielentilasta.

Rehn arvosteleeekin luovuuskirjoja kaavamaisuudesta ja samankaltaisuudesta. Tämä kärjistyy sii-

nä, että ne kaikki toistavat eri muodoissa Graham Wallasin vuonna 1926 laatimaa mallia ja määritelmää luovuudesta sekä sen neljästä vaiheesta. Ongelman ydin ei ole niinkään se, että vanhoja malleja toistellaan, vaan se, että luovuutta yritetään yleensäkin määritellä ennalta ja vangita valmiiksi valettuihin malleihin. Luovuushan tarkoittaa valmiiden mallien ja kaavojen murtamista sekä jonkin täysin uuden ja yllättävän syntymistä. Juuri tämän takia luovat ideat ovat niin vaarallisia, ja siksi niiden esittäjät ovat kautta aikojen päätyneet risti-puhun tai polttoroviolle.

Luovuutta onkin vaikea tai mahdotonta määritellä ja rajata sanoilla, käsitteillä ja teorioilla. Heti kun luovuus on vangittu valmiin teorian raameihin, se jähmettyy paikalleen ja kuihtuu pois. Luovuus on kuin Rehnin kirjan kanteen kuvattu tulenlieska – se on vailla kiinteitä rajoja ja muuttaa alati muotoaan. Jos liekki yrittää pyydystää, se sammuu ja jäljelle jää vain savua ja tuhkaa.

Luovuus muistuttaa tulta myös siinä, että se muuttaa hahmoaan tilanteiden mukaan. Rehn korostaa, että joskus jopa luovuuden vastustaminen ja tavanomaisuuden kaapuun verhoutuminen voi olla luovaa. Oletetaan, että kaikki ylistävät kilpaa erilaisuutta ja luovuutta ja pukeutuvat mitä ihmeellisimpiin ja erikoisimpiin asusteisiin ja käyttäytyvät mitä omituisimmilla ja epäsovinnaisimmilla tavoilla. Tällaisessa seurassa harmaaseen virkamiesunivormuun pukeutunut ja sovinnaisesti käyttäytyvä ihminen edustaa luovuutta ja erilaisuutta.

Luovuus syntyy aina vastakohtaisuuksien törmäämisestä ja kitkasta. Tämän takia mielikuva yksi-

näisistä neroista on pelkkä myytti. Työelämässä paljon puhutut tiimit voivat toimia luovuuden etujoukkoina ja airueina, kun vain tajutaan koota tiimeihin mahdollisimman erilaisia ja erimielisiä ihmisiä. Tämä vaatii työntekijöiltä ja etenkin johdolta kykyä päästää irti hallinnan ja kontrollin halusta sekä rohkeutta seurata ja katsoa mihin luova kaaos johtaa.

Luovuuden luonteeseen kuuluu, että luovuuden salama iskee silloin, kun sitä vähiten osaa odottaa. Rehnin radikaali väite on, että ihmisen aivot pyrkivät pitämään asiat ennallaan ja selviytymään kaikista mahdollisimman vähäisin ponnisteluin. Juuri aivot yrittävät lahjoa mieltä erittämällä mielihyvää tuovaa dopamiinia, joka on luovalle ihmiselle vaarallisempi huume kuin heroiini ja kokaiini yhteensä.

Aivot yrittävät myös pelotella uusia kokemuksia etsivää kuvituksen ja ällötyksen tunteilla. Rehn ottaa esimerkiksi vaikkapa etanapuuron tai nenän eritteiden syömisen. Näiden nauttiminen on tehokas tapa kapinoida aivojen konservatiivisuutta vastaan. Rehn vetoaakin luovuuden pioneereihin ja mestareihin, lapsiin, jotka rakastavat kaikkea, mitä vanhemmat kammoavat.

Rehn toteaaakin, että luovat ihmiset ovat usein lasten tavoin hankalia ja kurittomia ihmisiä. Tai voisiko todeta, että he kieltäytyvät uhmakkaasti aikuistumasta pystyäkseen säilyttämään luovan anarkisminsa ja kapinallisuutensa? Mikään ei ole tästä kauempaan kuin hienossa konferenssissa asiallisen näköisinä siisteissä puvuissa istuvat luovuuslentoa kuuntelevat ihmiset. Rehn pitääkin

luovuuden arkkityyppinä punkmusiikkia ja ihailee sen vihattua ja pelättyä etujoukkoa, Sex Pistols -yhtyettä.

Tähän liittyy hankala ongelma. Rehn itse on Åbo Akademin professori ja näin mahdollisimman kaukana rähjäisistä ja rottien tavoin kellareissa viihtyvistä punkkareista. Eikö tässä ole jyrkkä ristiriita luovuudesta teoretisoimisen ja varsinaisen luomisprosessin välillä?

Vaikka Rehn haluaa antimäiritellä luovuuden tulen kaltaiseksi alati liikkeessä olevaksi ja muotoa muuttavaksi asiaksi, hän kuitenkin rakentaa sille rajat ja raamit. Ainoa keino tavoittaa autenttinen luovuus – kaikkea teoretisoimista vihaavien punkkareiden tavoin – olisi vaieta tyystin ja antaa vain kitaroiden ja vahvistimien julistaa sanatonta ja voimallista sanomaansa luovuuden puolesta.

Rehn onkin tästä tietoinen ja yllättää lukijoitaan kyseenalaistamaan kaiken sanomansa ja pohtimaan, onko *Vaaralliset ideat* sittenkin vain yksi luovuuskirja muiden joukossa. Luovuudessa luovinta on luovuuden kyky kyseenalaistaa omat lähtökohtansa ja periaatteenensa. Tämän takia *Vaaralliset ideat* on paras ja toivottavasti myös viimeinen luovuuskirja. Lukija, joka ottaa kirjan opit omakseen ja alkaa soveltaa niitä sellaisinaan, on ymmärtänyt kirjan väärin, mutta lukija, joka nousee jyrkästi niitä vastaan ja heittää kirjan samaan romukoppaan muiden aihetta käsittelevien kirjojen kanssa, on ymmärtänyt sanoman oikein eli lukenut kirjan vaarallisen luovasti.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja ja kriitikko.